

EVLENME ÂDETLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: SERVİ BÖLGESİ ÖRNEĞİ*

Hidayet SAMUK**

Özet

Evlenme halkın değerlerini, inançlarını, heyecanlarını, sevinçlerini yansıtan ve pek çok ritüeli barındıran insan hayatının ve toplumsal yaşamın en önemli geçiş dönemlerinden biridir. Toplumsal bir varlık olan insan evlenerek toplumun uygun gördüğü şekilde aile kurar. Aile ise toplumun özüdür. Böylece evlenen çiftler neslin devamını sağlayarak toplumu yaşatır ve kültürde devamlılığı sağlar.

Bu çalışmada, Servi bölgesinde görülen evlenme âdetlerine değinilmiştir. Bölgede evlenme ile ilgili örf ve âdetler; düğün öncesinde, düğün esnası ve sonrasında yapılan etkinlikler ve inanışlar detaylı anlatılmıştır. Bu âdetler toplumun kültürel değerlerini yansıtmak bakımından oldukça önemli yere sahiptir. Çalışmada günümüz âdetlerinden ziyade eski âdetler üzerinde durulmuştur. Böylelikle unutulmuş veya unutmaya yüz tutmuş âdetleri kayıt altına alarak bölge halkının kültürel değerlerini yaşatmak amaçlanmıştır. Evlenme törenleri, bölgenin giyim kuşamı, halk oyunları, yemek kültürü, eğlenme alışkanlıkları, inançları gibi halkın kimliğini gösteren önemli folklorik değerlerini barındırmaktadır. Bu da bölgeyi ve bölge insanını tanımak için büyük önem teşkil etmektedir. Çalışmada kendi gözlem ve araştırmalarımızla birlikte, yazılı ve sözlü kaynaklardan istifade edilmiştir.

Çalışma neticesinde bazı evlenme âdetlerinin terk edildiği, özellikle halk inanışlarını yansıtan pek çok ritüelin günümüzde yerine getirilmediği, düğünlerin eskisi kadar samimi kutlanmadığı, popüler kültürün ve farklı bölgelerle olan kültürel alışverişin evlenme âdetlerine de yansdığı tespit edilmiştir. Buna karşın bölgede düğünlere katılımın hâlâ çok yüksek olduğu, düğünlerin halk oyunları ve halk türküleri eşliğinde büyük coşku ile yapıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Servi Bölgesi, Kültür, Âdetler, Evlenme, Düğün.

AN RESEARCH ON TRADİONS OF MARRIAGE: SERVI AREA EXAMPLE**Abstract**

Marriage is one of the important transition periods of human life and social life, which reflects the beliefs, excitement and joys of the people and includes many rituals. Human being, who is a social being, establishes a family by marrying the way the society finds appropriate. Family is the essence of society. Thus, the couples who get married keep the society alive and ensure the continuation of their culture while ensuring the continuation of the generation.

* Bu çalışma, "Servi Bölgesi Folkloru" adlı yüksek lisan tezinden istifade edilerek hazırlanmıştır.

** Bingöl Üniversitesi Doktora Öğrencisi, MEB'de Okul Müdür Yardımcısı, h_samuk@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-0101-6496
(Makale Gönderim Tarihi: 24.11.2020-Makale Kabul Tarihi: 15.12.2020)

In this study, the marriage customs observed in the Servi region are mentioned. The customs and traditions related to marriage in the region, the activities and beliefs before, during and after the wedding are explained in detail. These customs have a very important place in terms of reflecting the cultural values of the society. Old customs are emphasized rather than today's customs in the study. In this way, it is aimed to keep alive the cultural values of the local community by recording forgotten or customs sunk into oblivion. Marriage ceremonies contain important folkloric values that show the identity of the people such as dressing, folk dances, food culture, entertainment habits and beliefs. This is of great importance to get to know the region and its people. In the study, written and oral sources were used together with our own observations and researches.

As a result of the study, it was determined that some marriage customs were abandoned, many rituals reflecting especially folk beliefs are not performed today, weddings are not celebrated as sincere as before, and the popular culture and cultural exchange with different regions are also reflected in marriage customs. On the other hand, it is seen that participation in weddings is still very high in the region, and weddings are held with great enthusiasm accompanied by folk dance and folk songs.

Keywords: Servi region, Culture, Customs, Marriage, Wedding

Giriş

Servi bölgesi; Bingöl'ün Genç ilçesine bağlı 32 köy ve sonradan Diyarbakır iline bağlanan 2 köy ile pek çok mezradan oluşan, Sivan(Siwun) veya Sivan aşireti olarak bilinen geniş bir bölgedir. Bölge Elazığ'ın Palu ve Arıcak ilçeleri ile Diyarbakır'ın Hani ilçesine komşudur (Samuk,2017,s.10). Bölgenin komşu ilçelerin köyleriyle olan yoğun sosyal, kültürel ve ticari ilişkileri, kültürel benzerliği beraberinde getirmiştir. Bu sebeple bölgedeki evlilik âdetlerinin anlatıldığı bu çalışma bazı komşu köyleri de kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Evlilik kutsal bir birleşme olup insan yaşamında doğumdan sonra önemli olaydır. Dünyaya yalnız gelen insan vakti geldiğinde uygun bir eşle hayatını birleştirerek yuva kurmak ve hayatının geri kalanını birlikte yaşamak ister. Toplumun temel yapısı olan aileyi kurmak olan bu girişimi toplum büyük bir sevinçle karşılar. Aileler gelenek ve göreneklerine göre büyük bir sevinç ve coşku içinde evlilik törenleri yapar. Konu komşu, eş dost, akraba, tanıdık herkesin katıldığı eğlenceli ve coşkulu bir düğünle bireylerin hayatı birleştirilirken topluma da yeni bir aile kazandırılır.

Evlenme, birey için bir statüden (bekârlık), başka bir statüye (karı-koca) geçiş durumudur. Evlenen çift ailenin, aile ise toplumun temelini oluşturur. Çiftin dünyaya getirdiği çocuklar da neslin devamını sağlar. Bu açıdan evlenmede amaç, çocuk sahibi olarak hem neslin devamı sağlamak hem de kültürel değerleri gelecek kuşaklara taşımaktır (Irmak,2016,s.122).

Toplumlar kendi karakterini evlenme âdetlerine yansıtır ve bu doğrultuda evlilik törenleri yapar. Yapılan bu törenlerde inançlarını, oyunlarını, giyim kuşamını, türkülerini en güzel şekilde sergiler. Bu bakımdan “evlenme âdetleri” bir toplumu tanımak, kültürünü öğrenmek için çok önemli bilgiler sunan toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada Servi bölgesi evlenme âdetleri ele alınarak bölge kültürünü tanıtabilecek bilgiler verilecektir. Bölgenin unutulmaya yüz tutmuş âdetlerini kayıt altına alarak sonraki nesillerin bilgisine sunulacak ve böylece bölgenin kültürel değerleri korunacaktır.

1. Servi Bölgesinde Evlenme Âdetleri

Evlenme, kızın ve erkeğin yuva kurmak üzere kanunların izin verdiği ve toplumun uygun gördüğü şekilde bir ömür sürecek birlikte yaşamalarıdır. Evlenme gerek erkeklerin ve kızların sosyalleşmesi için gerek aileler arasında akrabalık bağı kurularak toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi bakımından önemli bir olaydır. Evlenme her şeyden önce toplumsal kabul olayıdır ve bu nedenle bağlı bulunduğu toplum kültürünün kurallarına bağlı kalınarak gerçekleşir. Evlenme törenleri töre, gelenek, görenek ve inanç bakımından kültürden kültüre farklılık arz eder.

Servi yöresinde evlenme törenleri bir bayram şenliği niteliğindedir. Bölgenin kültürel yapısı ve inançlarının belirgin şekilde yansıtıldığı evlenme törenleri ile ilgili gelenek ve görenekler çok kapsamlıdır. Eskiden beri süregelen evlenme törenleri günümüzde yörenin ekonomik durumu, başka bölgelerle kültür alışverişi, günümüz popüler kültür unsurlarına bağlı olarak kısmen değişse de hala canlılığını korumaktadır. Bölgenin âdetlerini ele alırken yöre kültürünü tanımak bakımından daha çok eski âdetlere değinilecektir.

1.1. Evlenme Yaşı

Bölgede kızların ve erkeklerin evlenme yaşları farklılık arz etmektedir. Ergenlik çağına girmiş, ev işlerini kavramış, toplum içerisinde oturup kalkmasını öğrenmiş ve genç kızlık çağının gerektirdiği rollere bürünmüş kızlar

evlenme çağında kabul edilir. Bu, kızlar için 14-16 yaşlarına tekabül eder. Erkekler için ise toplumsal role bürünme, ev ekonomisine katılma, çift sürme gibi güç gerektiren ağır işleri yapabilme evlilik için yeterli görülen ölçütlerdir. Erkeklerde evlenme yaşı genelde 17-20 arasındadır(K1).

Evlilikle ilgili diğer âdetlerde olduğu gibi evlilik yaşında da günümüzde farklılık söz konusudur. Günümüzde özellikle erkekler için askerlik yapmış olmaları ve geçimini temin edebilecek bir iş sahibi olmaları evlenmeleri için belirleyicidir. Bu da genelde 20 yaş üzerine karşılık gelmektedir. Kızlarda ise eskiden 20 yaşına gelmiş bir kız evde kalmış sayılırken günümüzde evlilik için ideal bir yaştır.

1.2. Evlenecek Bireylerde Aranacak Özellikler

Servi bölgesinde evlilik yalnızca yeni bir yuva kurma olayı olarak görülmez. Evlilik aynı zamanda aileler arasında güçlü bağlar kurulması, yeni akrabalar kazanılmasıdır. Bu sebeple aileler çocuklarını evlendirmek istediklerinde ilk önce karşı tarafın aile yapısını göz önünde bulundururlar. Kızın veya erkeğin ailesinin varlıklı, nüfuzlu, dindar olması; toplum tarafından sevilip sayılması evlilikte başlıca tercih sebebidir. Tarafların birbirine yakın yerlerde ikamet etmesi ve aile kültürlerinin benzer olması bir diğer tercih sebebidir. Zira aileler kızlarını çok uzak memleketlere vermek istemedikleri gibi uzak yerlerden de kız almak istemezler. Ayrıca kızın veya erkeğin sağlıklı olması, maharetli olması, ev ve tarla işlerinde fayda sağlayacak olması da önemsenir. Aileler tüm bu faktörleri düşünerek genelde kendilerine denk bir aile ile evlilik bağına tercih ederler. Çünkü qalı/qalın (başlık parası), çeyiz gibi düğün masrafları aileleri ekonomik olarak zor durumda bırakmaktadır ve ailelerin bu talepleri karşılayabilecek durumda olmaları gerekmektedir. Bu gibi sebeplerden ötürü evliliklerde aile büyüklerinin tutumu belirleyici olmaktadır. Erkek tarafı çocuklarının isteklerini ailenin beklentisine göre değerlendirir, uygun görürlerse kabul ederler. Aksi halde reddeder ve çocuklarına uygun aday arayışına girerler. Kız tarafı da taliplileri ailenin beklentileri doğrultusunda değerlendirir, uygun görürlerse kabul ederler. Aksi halde reddederek aile beklentilerini karşılayacak talimli beklerler. Evlenecek gençler de alınan karara uymak mecburiyetindedirler. Günümüzde aileler daha çok gençlerin istekleri ile hareket ederler. Aile kültürüne aykırı olmamak kaydıyla ahlakı hoş, dini bütün, sorumluluk sahibi ve evine ekmek getirebilecek durumda kişiler aileler tarafından kabul edilir. Aksi halde çocuklarını vazgeçirmeye çalışırlar(K2).

Son dönemlerde ulaşım imkânlarının artması, göçlerin etkisi, farklı mem-

leketlerde çalışma, gençlerin okumaya önem vermesi gibi değişen koşullar bölgenin başka kültürlerden etkilenmesini sağlamıştır. Dolayısıyla ailelerin evlikte aday kriterlerinde eski tutum oldukça gevşemiştir. Aileler artık uzak yerlere kız alıp verilebilmekte, karşı tarafın aile yapısını eskisi kadar önemsememektedir. Ancak gelin ve damat adayının ahlaklı, sorumluluk sahibi olmaları, erkeğin iş sahibi olması, dini değerlere bağlılık gibi unsurlar önemsenmektedir.

1.3. Bireylerin Evlenme İsteklerini Belirtmesi

Evlilik yaşına gelmiş erkekler, evlenme isteğini kız kardeşleri, yengeleri ya da diğer yakın akrabaları vasıtasıyla aile büyüklerine iletirler. Eğer sevdikleri biri varsa aile büyükleri aileye uygunluğu hususunda bunu değerlendirirler. Büyükler uygun görmezlerse erkeğin duygularına bakılmaksızın talep reddedilir. Erkek evlenme isteğini doğrudan veya dolaylı olarak iletmezse aile büyükleri duruma müdahale ederler. Eş dost aracılığıyla uygun aday araştırılır ve beğendiklerini erkeğe iletirler. Zira erkek soyun devamıdır, ailenin büyümesi ve güçlenmesi demektir. Bu sebeple bir an önce evlenmesi gerekir. Bu hususta erkeğin büyüklerin kararına uymaktan başka pek de seçeneği yoktur. Kızlar ise erkekler kadar şanslı değildir. Evlenme isteğini belirten bir kız ayıplanır. Kızlar evlenme isteklerini dolaylı yollarla açıklamaya çalışırlar. Kızlar için uygun bir talipli beklenir(K3).

Günümüzde eskiye oranla erkekler de kızlar da isteklerini daha rahat dile getirebilmekteler. Ancak evlenmeleri için büyüklerin rızasını almak zorundalar.

1.4. Gelin Adayını Belirleme

Bölgede evlilik çağına gelen gençler evlenme isteklerini dolaylı yoldan bildirirler, evlilik kararını ise gençler adına aileleri verir. Eş seçiminde de nihai karar ailelerindir. Erkek evlilik isteğini ailesine iletir, beğendiği kızı söyler, ailenin de uygun görmesiyle kız istemeye gidilir. Erkek evlenme çağına gelmiş, ancak hiçbir şekilde evlenme isteğini belirtmemişse aile duruma müdahale eder ve yakın çevreden başlayarak uygun aday ararlar. Erkek ailesinin uygun gördüğü adayı kabul etmek zorundadır. Bu gibi durumlarda kızla erkek hiçbir şekilde görüşmez, yüz görümlüğüne kadar birbirlerini görmezler. Bazen erkek aile çevresince kendisine tavsiye edilen kızı görmek için aileyi tanıyan yaşça büyük birisiyle kız tarafına misafirlığe gider. Aileler genelde uzaktan gelen bu misafirlerin niyetlerini anlarlar. Bu durumda kız ailesi ya kızlarından misafirlere ayran, su gibi içecekler ikram etmesini iste-

yerek misafirlerin onu görmesini sağlar ya da kızlarını uzak tutarak gelenlere göstermezler. Bazen de erkek bir aile büyüğüyle kızın köyünde oturan akraba ya da tanıdıklarına misafir olur, misafirlikte bulunduğu sürede tarla, çeşme, köy meydanı gibi ortamlarda kızı görmeye çalışır. Bu durumda niyetlerini söyleyerek ev sahibinden de yardım istenir. Misafirlikten dönen erkek ve yanındaki aile büyüğü izlenimlerini aile ile paylaşır, ailenin de uygun görmesiyle araçlar devreye sokulur ve böylece kız tarafıyla iletişime geçilir. Kız tarafının sıcak bakmasıyla önceden haber vererek kızı istemeye gidilir. Kız istemede erkek tarafından yaşça ve konumca en uygun kişi söz alır ve münasip bir dille niyetlerini açıklayarak kızı ister. Kızın ailesi durumu uygun görürse “Hayırlıysa olur inşallah.” diyerek talebi sıcak karşılar. Aksi halde kızlarının henüz evlendirmek istemediklerini ya da kızlarının evliliğe hazır olmadığı gibi gerekçelerle reddeder. Bazen de “Aile büyüklerimize danışarak kararımızı daha sonra bildiririz.” diyerek süre isterler ve daha sonra kararlarını karşı tarafa bildirirler. Aileler anlaşırca söz kesilir. Erkeğin annesi genelde parmağından çıkardığı bir halkayı ya da yanında getirdiği bir yüzüğü kızın parmağına takar. Bu halka kıza başka taliplinin gelmemesi içindir. Daha sonra diğer evlilik törenleri için uygun tarih belirlenir. Ancak evlenecek gençler hiçbir surette bu törenlerde bulunmaz. Günümüzde ise evlenecek çiftlerin birbirlerini görmelerine müsaade edilir. Genelde kızın ablası, yengesi ya da yakın akrabalarından biri olduğu halde kızla erkeğin birkaç defa daha görüşmeleri sağlanır. Böylelikle evlenecek çiftler birbirlerini daha yakından tanımış olurlar(K4).

Son dönemlerde ulaşım, iletişim vb. alanlarda bazı teknolojik gelişmelerin köylere kadar ulaşması bölge sakinlerini pek çok alanda olduğu gibi evlilik hususunda daha bilinçli kılmıştır. Gençler genellikle eş adaylarını kendileri bulmakta ve ailelerinin rızasını alarak istemektedirler. Evlilik sürecinde de ulaşım ve iletişim imkânlarının artmasıyla daha sık görüşmektedirler. Böylece gençler evlilik öncesinde birbirlerini, aile yapılarını daha iyi tanımakta ve evlilikle ilgili korkularını atlatarak evliliğe hazırlanmaktadırlar.

1.5. Evlilik Türleri

Servi bölgesinde evlilik türlerini eş sayısı, eş seçme şekli, eşin oturduğu yer şeklinde sınıflandırmak gerekir.

Servi bölgesi çok eşliliğin yaygın olduğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne komşudur, ancak evlilik türleri bakımından bu bölgeden pek etkilenmemiştir. Yörede çok eşlilik pek hoş karşılanmamıştır. Eski dönemlerde çok eşli evliliğe (poligami) bazı köylerde rastlamak mümkünken günümüzde yok de-

necek kadar azdır.

Evlenen çifti oturduğu yer bakımından değerlendirmek gerekirse bölgede erkeğin ailesiyle birlikte yaşama şekli olan “patrilokal” evliliğin hâkim olduğu görülmektedir. Bunun yanında halk arasında “iç güveyi” çiftin kızın ailesinde yaşaması (matrilocal) âdetine hiç rastlanmamaktadır. Günümüzde ise evlenen çift genelde erkeğin ve kızın ailesinden ayrı yaşamaktadır.

Eşi seçme şekli bakımından bölgede görücü usulü ile evlilik, akraba içi evlilik, berdel, kız kaçırma, beşik kertmesi, levirat ve sororat gibi evlilik türleri görülmektedir(K1).

Bölgede en yaygın evlilik türü görücü usulüyle evliliktir. Aile, eş dost aracılığıyla evlenme yaşındaki oğullarına yakın çevreden başlayarak eş arar. Uygun aday bulduklarında tanıdıklar aracılığıyla ağız yoklarlar. Şartlar uygun olduğunda da istemeye giderler. Bu türde belirleyici unsur aile büyükleridir. Erkeğe ve kıza pek söz düşmez. Bu aynı zamanda yeni akrabalar edinme girişimidir. Görücü usulü ile evlilik günümüzde eskisi kadar olmasa da hala önemini korumaktadır.

Bölgede sıkça görülen evlilik türlerinden biri de akraba içi evliliktir. Amca, dayı, hala, teyze çocukları ya da biraz daha uzak akrabalar arasında görülür. Akraba içi evliliklerde evlenecek gençler birbirini iyi tanır, genellikle çocukluk arkadaşlarıdır. Ancak evlilik hususunda fikirleri alınmaz. Büyükler karar verir ve gençler alınan karara uymak zorundadır. Bu evlilik türünü aileler daha az masraflı olması, huyunu suyunu iyi bildikleri ve aile kültürüne uyacak damat ve gelin istemeleri, akrabalık bağlarını daha da pekiştirmek istemelerinden dolayı çokça tercih ederler. Akraba içi evliliğe günümüzde eskiye oranla çok az rastlanır(K2).

Bölgede görülen evlilik uygulamalarından biri de “*Ailenin kız ve erkek çocuğunun diğer ailenin kız ve erkek çocuğuyla karşılıklı olarak aynı zamanda evlendirilmesi*” anlamına gelen “berdel”dir(sozluk.gov.tr, erişim 12.12.2020) Berdel, iki erkeği birbirlerinin kız kardeşleriyle evlendirmeleri geleneğidir. Servi bölgesi ve komşu köylerinde bu evlenme usulü günümüzde çok az da olsa görülmektedir.

Kız kaçırma yoluyla evlilik bölgede görülen bir diğer evlilik türüdür. Eskiden daha çok rastlanan bu evlilik türü günümüzde yok denecek kadar azdır. Daha çok büyüklerin birbirlerini seven çiftin evliliğini uygun görmemesi ve başkalarıyla evlendirmek istemelerinden kaynaklı çiftin anlaşarak kaçması şeklindedir. Bunun dışında erkeğin başlık parasından kurtulma isteği, nişan

masraflarını azaltma çabası da vardır. Bazen de erkeğin sevdiği kızı zorla kaçırma şeklinde görülür. Kız kaçırma meselesi bölgede büyük sorunlara sebep olabilmektedir. Bu durumda sorunu çözmek için bölgenin ileri gelenleri, özellikle din adamları devreye girerek aileleri barıştırma yoluna giderler. Barışma bedeli olarak çoğu zaman erkek tarafından yüklü miktarda para, tarla veya hayvan gibi değerli şeyler istenir. Bazen de kız tarafı evlenme çağındaki oğulları için karşı taraftan kız ister. Şayet erkek tarafının evlenme çağında kızı yoksa arabulucu heyetten biri kızını tavsiye edebilir. Burada kız ailesinin tutumu ve aracılardan çabası belirleyicidir. Böylece aileler barıştırılır ve gençler affedilir, ancak kaçan bu çifti cezalandırmak maksadıyla düğünleri yapılmaz(K5).

Anadolu'da çokça örneklerine rastlanılan "beşik kertmesi" evlilik türüne Servi bölgesinde artık rastlanmamaktadır, ancak eski dönemlerde az da olsa örnekleri görülen bir evlilik türüdür. Bu türde aileler arasındaki iyi ilişkilerin, dostluğun çocuklarıyla vasıtasıyla devam ettirmek amacı vardır(K5).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaygın bir evlenme pratiği olan levirat ve sororat, Servi bölgesi ve komşularında az da olsa rastlanmaktadır, ancak günümüzde tercih edilmemektedir. Levirat, dul kadının ölmüş olan kocasının erkek kardeşi ile evlenmesi/evlendirilmesidir. Erkek öldüğünde geride kalan eşi ve çocuklarına daha iyi bakma ve aile bütünlüğünü de bozmama amacı taşıyan bu evlilikler, genelde evliliği yapanlardan ziyade, ailenin kararı ile gerçekleşmektedir. Sororat ise karısı ölen erkeğin ergen olan baldızı ile evlenmesine denir. Bu evlilik, öksüz çocuklara en iyi annelik yapacak kişinin çocukların teyzesi olacağı düşüncesinden hareketle yapılır. Bir diğer düşünce de kız alıp veren ailelerin arasında kurulmuş olan akrabalık ilişkisinin devamını sağlamaktır(Bağlı ve Sever,2005,s.10).

Bölgede görücü usulü, kız kaçırma, akraba evliliği gibi bazı evlilik türleri hâlâ görülmektedir. Görücü usulü ile evliliğin daha çok görüldüğü bölgede son dönemlerde gençlerin kendi istekleri ve girişimleriyle eş adaylarını bulup evlenmeleri artmış durumdadır.

1.6. Kız İsteme/Söz Kesme

Kız tarafından olumlu cevap alan erkek tarafı, karşı tarafın uygun gördüğü bir günde kızı istemeye gider. Kız evinde erkek tarafının getirdiği içinde lokum, şeker, bisküvi, çerez gibi çeşitli yiyecekler çay veya kahve eşliğinde servis edilir. Bu esnada erkek tarafından ailenin ileri geleni söz alarak kızı ister. Kız tarafının uygun görmesiyle çaylar veya kahveler içilir. Törene da-

mat adayı götürülmez. Törende başlık parası(qalı), yöre halkının “xelat” dediği birtakım hediyeler, kıza alınacak elbiseler gibi çeşitli hususlar konuşulur(K5).

Kız isteme ve söz kesme âdetleri günümüzde de benzer şekilde devam etmektedir. Eski dönemlerde uğursuzluk, başkalarının engel olabileceği korkusuyla isteme gününe kadar aile içinde gizli kalan söz kesme; günümüzde yakın çevreye, eş dosta duyurularak yapılmaktadır.

1.7. Nişan

Nişan erkek ve kız tarafının aile büyükleri ve köyün ileri gelenlerinin katılımıyla olur. Bu törende evlenecek kız ve erkek yer almaz. Tören kız evinde yapılır ve masraflarını erkek tarafı öder. Nişanda erkek tarafı çeşitli hediyeler sunar. Şerbetler, çeşitli şekerlemeler ikram edilir. Bu sebeple nişana halk arasında tatlı anlamına gelen “şirune” de denir. Şirune bazı yerlerde söz kesme gününde yapılır. Ancak Servi bölgesinde genellikle nişan günüyle birleştirilir. Önceden parmak ölçüsü alınan gençlerin yüzükleri verilir. Yüzükler evlenecek çift törende yer almadığı için daha sonra takılır. Genellikle gelinin en büyük abisine olmak üzere “xela” denilen bir hediye verilir. “Xela” ailenin diğer bireylerine de verilebilir ve bu genellikle bir tabanca, radyo gibi dönemin ihtiyaçları şeklinde olur. Daha sonra iki tarafın aile büyükleri mihir, çeyiz, düğün tarihi gibi evlilikle ilgili diğer hususları konuşup anlaşılır(K2).

1.8. Başlık Parası(Qalı)

Bölgede kıızı yetiştirme/süt parası olarak gelinin ailesi tarafından başlık parası(qalı), istenir. Kız tarafı ihtiyaçlarına göre ve erkek ailesinin maddi gücünü de göz önüne alarak talepte bulunur. Örneğin erkek tarafı maddi gücü yerinde ise para veya tarla; maddi gücü yerinde değilse hayvan ya da dönemin ihtiyaçlarına göre tüfek, tabanca, palas, kilim, leyi(büyük kazan) gibi daha az değerli şeyler istenir. Başlık parası her ne kadar yaygın olsa da komşu bölgelere göre daha az alınır. Başlık parasının fazla yük olmaması için yörenin ileri gelenleri genelde araya girerek orta bir yol bulurlar.

Yörede “borlğ/borlrx” denilen bir gelenek vardır. Nişanla düğün arasında damadın ailesinden ve yakınlarından bir grup kadın hediyelerle kız tarafını ziyaret eder. Gelen misafirler en güzel şekilde ağırlanır ve en güzel sofralar kurulur. Ancak gelen kadınlar sofraya oturmazlar. Kız tarafı sofraya oturmaları için ısrar eder. Bu durumda gelen kadınlar “ İstedığınız başlık parası çok fazla, indirmesenz sofraya oturmayız.” diyerek başlık parasını indirmeye çalışırlar. Kız tarafı gelenleri kırmamak ve sofraya oturmaları için isteklerini

kabul eder. Zira gelen misafirlerin sofraya oturmaması ev sahibi için onur kırıcıdır ve bu duruma düşmemek için misafirlerinin gönlünü hoş edecek şekilde başlık parasını düşürür(K6).

Borlğ/borlrx, bölgede gençlerin evlenebilmesi için toplum vicdanının devreye girdiği büyük yardımlaşma ve dayanışma örneğidir. Borlık/borlrx âdeti özellikle maddi durumu iyi olmayan ailelerin yükünü azaltmak için köyün veya bölgenin ileri gelenlerinin araya girmesiyle olur ve böylece evliliğin maddi yükü hafifletilir.

1.9. Nikâh

Nikâh, evliliğin en önemli adımlarından biridir. Bölgede nikâh işlemine “mare” denir. Nikâh(mare) genellikle düğünden birkaç gün veya birkaç hafta önce kıyılır. Dini nikâh erkek ve kızın yakınlarından birer şahit huzurunda imam tarafından kıyılır. Resmi nikâh ise eskiden pek önemsenmediğinden genellikle düğünden çok sonra kıyılırken günümüzde çok önemsenmekte ve düğünden önce dini nikâhla aynı dönemde kıyılmaktadır(K1). Bunda insanların bilinçlenmesi, kızın ve kız ailesinin evlilikte doğabilecek olumsuzlukları hesaba katması önemli rol oynar.

1.10. Çeyiz Serme

Çeyiz, kızın genç kızlığa adım attıktan sonra gerek kendisi gerek annesi ve abaları tarafından örülen örgüler, yapılan el işlemlerinden, alınan hediyeliklerden oluşur. Yörede çeyiz hazırlamak çok önemlidir. Öyle ki kızın çeyizi hazır olmadan düğün yapılmaz. Çeyiz aynı zamanda bir kızın maharetli oluşunun ve güzel yetiştüğünün göstergesidir. Bu sebeple kızın ailesi bunu bir onur meselesi olarak görür.

Aileler kızları ergenlik çağına adım attığı gibi çeyiz hazırlamaya başlarlar. Çeyiz için bölgeye sıkça uğrayan çerçilerden veya şehirden seccade, mendil, masa örtüleri, perde, yazma gibi malzemeler alınır. Bunların üstüne çeşitli el işlemleri yapılır. Rengârenk iplikler alınarak patik, banyo lifleri gibi türlü türlü örgüler yapılır. Büyük bir özveriyle hazırlanmış el işlemeli çeyizler, çeyiz sandığına konulur ve sandıkla birlikte düğün öncesinde veya düğün gününde gelinin diğer eşyalarıyla birlikte damat evine getirilir.

Çeyiz düğünden önce gelinin arkadaşları için serilir. Eksiklikler tamamlanır. Düğünden önce veya düğün günü çeyiz sandığı gelinin diğer eşyalarıyla birlikte damat evine taşınır. Düğünden sonra çeyiz sandığından pek çok el işi dokuma ürün gelini görmeye gelen misafirlere hediye edilir. Gelini ziyarete gelenler en çok da el işlemeli çeyizliklerle ilgilenirler. Verilen hediyelerdeki

sanat ve incelik gelinin maharetini gösterir. Bu aynı zamanda gelin hakkında ilk izlenimdir. Bundan dolayı tüm genç kızlar ve anneler çeyiz hazırlamak ve maharetlerini en güzel şekilde sergilemek isterler(K5).

Bölgede çeyiz hazırlama âdeti devam etmektedir. Ancak eski âdetlerdeki gibi büyük maharet gerektiren ve el becerisi ile ortaya çıkan çeşitli işlemler yavaş yavaş yerini hazır ürünlere bırakmaktadır.

1.11. Düğün

Düğün genelde havalanın iyi olduğu iş yoğunluğunun olmadığı zamanlarda yapılır. Bu açıdan sonbahar mevsimi düğünlerin en yoğun olduğu dönemdir. Düğün günü yaklaşınca gerek kız tarafı, gerek erkek tarafında bir iki hafta önceden hazırlıklara başlar. Evler hazırlanır, gerekli tertip düzen yapılır. Uzak yerlerdeki eş dost, düğüne renk katacak maharetli kişiler, davul zurna ekibi davet edilir. Düğüne bir hafta kala damadın evinde düğün gününe kadar her akşam serinlik çöktüğü gibi halaylar kurulup düğün coşkusu yaşanır. Bu arada davul zurna veya kasetçalardan oyun havaları çalınmasıyla genç, yaşlı, çocuk demeden tüm köy damat evinin önünde veya toprak damda toplanır; yöre halkının “govend” dediği toplu şekilde oynanan halk oyunları oynanır, türküler söylenir. Köyde başlayan bu hareketlilik aynı zamanda civar köyler için de düğüne davettir.

Düğünden bir gün önce veya düğün günü “kasıdê veyveyi” denilen düğün habercisi düğün halayından önce gelinin evine misafir olur. Bu düğün halayının geleceğini haber verme ve gelin tarafını hazırlanmak içindir(K7). Düğün günü sabah erkenden damat tarafında düğün alayı kurulur. Düğün alayına başta damadın ailesi, akrabaları ve yakın arkadaşları olmak üzere kadın erkek, çoluk çocuk, genç, yaşlı demeden isteyen herkes katılır. Gelin alayı gelini almak için hazırlanmış araçlar - eskiden bir at, birkaç binek hayvanı- dışında kalabalık bir yaya grubundan oluşur. Alayın başında davul zurna ekibi olur. Hemen arkalarında “berburi/berbuli” denilen köyün genç kızlarından, gelinlerinden oluşan ve yol boyunca yol havası türkülerini söyleyen bir grup yer alır. Arkalarında da türkülere, oyunlara eşlik eden diğer kişiler gelir. Alay türkü çağırarak, oyunlar oynayarak gelinin köyüne gider. Gelin alayıyla gelen kızlar gelinin evinde türküler söyler, oyunlar oynarlar. Buradaki oyunlara kızın ailesi, akrabaları, arkadaşları da katılır. Erkekler de dışarıda şeyla qeweti(gülle atma) vb. çeşitli oyunlar oynarlar, güçlerini ve hünerlerini sergilerler. Eskiden gelinin köyünde tas veya yumurta dikilir, düğüne gelenler kendi silahlarıyla vurmaya çalışırlardı. Özellikle gençler bu yarışmayı çok severlerdi. Daha sonra havaya ateş ederlerdi. Silah düğünlerin vazgeçilmeziydi. Ancak daha sonraki yıllarda

özellikle terör olaylarının başlamasıyla bu adet terk edilmiştir(K8).

Çeşitli oyunlardan, eğlencelerden sonra kız tarafı gelen misafirlere kavurma, pilav, güveç, fasulye gibi yemeklerden oluşan düğün yemeği verir. Yemekten sonra gelin alayı gelini almak ister ancak gelinin abisi kapıyı tutar ve gelini bırakmaz. Erkek tarafı bunu önceden bildiği için hazırlıklıdır ve gelinin abisine bir hediye verilir. Bunun üzerine kapı açılır ve gelin alınır. Yörede bu geleneğe kapıyı arkadan tutma anlamına gelen “pey beri girewtış” denir. Bu âdet günümüzde de devam etmektedir. Gelini ata bindirme esnasında görülen eski adetlerden biri de bekârlık keçisi anlamına gelen “bıza ezebey” dir. Köyün güçlü kuvvetli erkeklerinden biri gelin dışarı çıkarıldığı veya ata bindirildiği esnada gelini tekrar içeri götürür ve kapıyı arkadan kapatır. Kendisine keçi verilmesi vaadiyle kapıyı açar, sonra köyün gençleriyle keçiyi kesip ziyafet çekerler. Bu âdet günümüzde görülmez ve yeni nesil tarafından pek bilinmez(K9). Daha sonra berbuli grubunun söylediği gelin alma havası türküsü eşliğinde gelin dışarı çıkarılır. Gelin alma türküsü bir ayrılık havası olup yörede buna “haval” denir. Haval, içinde kalıp sözler barındırmakla birlikte doğaçlama söylenir ve duruma göre uzadıkça uzatılır. Bu türkülerde başta gelinin annesi olmak üzere kız tarafına seslenerek artık ayrılık vaktinin geldiği vurgulanır ve gelini teslim etmeleri istenir. Türkülerde damadın ve gelinin niteliklerinden övgüyle bahsedilirken, gelinin iyi bir aileye gideceğine de vurgu yapılır. Bu esnada gelin tarafında bir hüznün yaşanır. Gelinin annesi, kız kardeşleri ve gelinin ağladığı görülür. Aşağıda yakın zamanda bir düğünde söylenmiş bir haval verilmiştir.

Ax u lélê lê hevale ¹	Ah u le ley le arkadaşım
Verve hını ha radeno,	Düğün artık yola çıkıyor
Yeno Gewıl ² miyeno	Gevil köyüne geliyor
Bınê Gewılı dar o,	Gevil'in altı ağaçtır/ağaçlıktır,
Serê Gewılı dar o	Gevil'in üstü ağaçtır/ağaçlıktır
Veyvey ma veyveyo kibar o	Düğünümüz kibar bir düğündür
Gelo komo biri nidaro	Herkes, tüm köylüler gelin izleyin
Veyve omewo verê beron	Düğün geldi kapıların/evlerin önüne
Daykê buke bi teber o	Gelin annesi dışarı çık
Ma derguşı xu war verdayı	Çocuklarımızı/bebeklerimizi geride bıraktık
Semedê bukê çım siyayi	Kara gözlü gelin için
Rewkı rewkı daykê buke rewkı	Acele acele gelinin annesi acele
Hini yere wo roj awano	Artık akşamdır güneş batıyor

1 Makaledeki Zazaca ifadeler Servi bölgesi Zazacası esas alınarak yazılmıştır.

2 Gewıl: Servi bölgesinde bulunan Genç ilçesine bağlı Eskibağ köyünün Çöğürlü mezrası.

Bukê ma teber ko ma ra ver ko	Gelinimizi dışarı çıkar ve önümüze koy
Estoray bukê mı sor u çar o	Gelinimin atı kızdır ve alını beneklidir
Çar heme lingon ra xarcalo	Dört ayağı beneklidir(ak benekli)
Estoray bukê mı hişawo	Gelinimin atı kişiyor
Dewrê hewli gerewo	Ahırın etrafında dolaşiyor
Bukê ma bermena	Gelinimiz ağlıyor
Kom şirin o, dest nêkena	Köy/memleket tatlıdır elinden gelmiyor
Kom xu ra xatır nêwazena	Köyü ile vedalaşmıyor
Rojê heştın heyına yena	Sekizinci gün yine gelecek
Ax u lêlê lê heval o	Ah u le ley le arkadaşım
Bawkê xu ra şermeyena	Babasından utanıyor
Daykê xu ra cêz wazena	Annesinden çeyiz istiyor
Ma waştâ kênaya ağun o	Biz ağaların kızını istedik
Ma da qalın miron o	Beylerin başlık parasını verdik
Rısqê kêneyon vılawo	Kızların rızkı dağınıktır/dağılmıştır
Çew nizono kom heta wo	Kimse bilmiyor hangi tarafadır/taraftadır
Baxtê yin Ella yı ra siya wo	Bahtları Allah tarafından karadır
Ax u lêlê lê hevale	Ah u le ley le arkadaşım
Turpê hewro siya veceyiyo	Kara bulut kümesi/parçası çıktı
Yew xunafê varon varawo	Bir miktar yağmur yağdı
Belgê berbuliyon xeremnowo	Türkü söyleyen kızların (berbuli) elbisesini kirletti
Ax u lêlê lê hevale (K10)	Ah u le ley le arkadaşım

Berburi/berbuli grubunun söylediği haval eşliğinde gelin dışarı çıkarılır ve ata (günümüzde gelin arabası) bindirilir. Gelinin çeyizi ve diğer eşyaları da başka araçlara bindirilip türküler eşliğinde yola çıkılır(K7).

Gelin alayının gelini almaya gittiği aralıkta damat evinde de oyunlar oynanır, halaylar çekilir. Özellikle varlıklı ailelerin düğününde “şabaş” adı verilen çalgıcılar gelir. Şabaşlar çeşitli oyunlar oynar, türküler söyler, zaman zaman taklitler yaparak halkı coştururlar ve ortalığı kızıştırıp para toplurlar. Daha mütevazı düğünlerde şabaş çağrılmaz, ancak davul zurna veya kasetçalardan verilen oyun havaları eşliğinde oyunlar oynanır, halaylar çekilir. Daha sonra düğün yemeği yenir. Düğün yemeği genellikle lavaş ekmeği ve ayranla ikram edilen kavurmalı bulgur pilavından oluşur. Yemeklerden sonra oyunlara devam edilir ve oyunlar gelin alayı gelene dek devam eder(K5).

Bölgedeki düğünlerde oynanan halk oyunları halay bölgesi olarak bilinen Diyarbakır, Elazığ, Muş gibi komşu illerin oyunları ile benzerlik gösterir. Düğünlerde govend, kartal oyunu, delilo, çepik, çaçan, diling, meyremo gibi halk oyunları oynanır(Alay,2016, s.84-85)

Düğün alayı köye yaklaşınca berbuli grubu damadın annesine seslenerek şu havalı söylerler:

Daykê paşay(zuma) bi teber o	Damadın annesi dışarı çık
Veyve kerdo beri ver o	Düğün kapının önüne geldi
Paşay ray kerd boni ser o	Damadı dama gönder
Pero buk ri ki buk simina	Geline para döksün gelim simlidir
Şeker buk ri ki buk şirina	Geline şeker döksün gelin tatlıdır
Ax o lêlê lê hevale(K11)	Ah u le ley le arkadaşım

Bunun üzerine damat dama çıkar ve alay görününce üç el ateş eder. Damadın ateş etmesiyle insanlar damat evinin önünde toplanır, davul zurna çalar, şa-başlar halkı coşturur. Kalabalık “Ki zava ki zava.....zava heeeey, ki buke ki bukeheeeey!”³ diye seslenerek gelin ve damadın ismini söylerler. Berbuli grubu zılgıt çalar. Gelin at üstünde damadın evinin önünde durur, damat damdan gelinin başına şeker, ceviz içi, badem, bozuk para atar. Damadın damdan bunları gelinin başına isabet ettirmesi ve sertçe vurması âdettendir. Bu ara gelinin yanında büyükler çekilir, çocuklar atılanları toplama yarışına girer. Gelin alayıyla gelen ve gelinin yakınlarından biri gelinin inmesine izin vermez. Damat tarafı onu ikna etmek için tarla, koyun, keçi gibi çeşitli vaatler sunar. İkna olduktan sonra gelin attan indirilir, damadın annesi gelinin yanında toprak çanağı yere vurup kırar. Sonra gelinin ayaklarının altına bardak bırakılır. Gelin bu bardağı yere vurup kırar. Toprak çanağın ve bardağın kırılması ailenin kötülüklerden korunması ve gelinin aileye uğurlu gelmesi için yapılır. Aksi halde uğursuzluk geleceğine inanılır. Gelin içeri girmeden önce erkek çocuk doğursun diye kucağına erkek çocuk verilir. Gelin kapı eşiğinden içeri girerken de dinine bağlı, dürüst, imanlı çocuklar doğursun diye başının üstünde Kur’an-ı Kerim tutulur ve böylece içeri alınır(K8).

Damat evinde berbuli grubu, damadın yakınları, gelinin ailesinden biri gelin odasında geline eşlik ederler. İçeride oyunlar oynanır, türküler söylenir. Damat içeri alınincaya kadar eğlence devam eder. Dışarıda damatla beraber kalabalık düğün davetlileri oyunlar oynarlar, halay çekerler, türküler söylerler. Bu oyunlar geç vakte kadar devam eder. Oyunlardan sonra damat içeri alınır ve kalabalık yavaş yavaş dağılır. Kalabalığın dağılmasıyla damat evinde damadın ailesi, düğün süresince damada ve geline rehberlik eden akrabala ve arkadaş çevrelerinden birkaç kişi kalır. Bu esnada damat ve geline nasihatlerde bulunulur. İyi bir aile olmaları ve hayırlı evlatlar doğurmaları için dualar edilir. Damat ve geline ikramlarda bulunulduktan sonra damadın yakın arkadaşlarından ya da akrabalarından evli biri damada, evli bir bayan

3 **Buk ve Zava:** Kürtçede gelin ve damat demektir.

da geline gerdek gecesi hakkında tavsiyelerde bulunur. En sonunda damat gerdek odasına alınarak gelinle baş başa bırakılır.

Bölge düğünlerinde eskiden görülen birtakım âdetler terk edilmiş ya da eski önemini yitirmişken bazı yeni âdetler de görülmeye başlanmıştır. Geleneksel düğün kıyafeti olarak damadın giydiği ceket, yelek, şalvar (bazen de pantolon); gelinin giydiği simli elbise, çarşaf, kırmızı başlık artık yerini şehir düğünlerindeki gibi beyaz gelinlik ve damatlığa bırakmıştır. Eski düğünlerde oyunlar davul zurna, hep bir ağızdan söylenen Zazaca türküler eşliğinde oynanırken günümüz düğünlerinde ise elektrosaz ile Kürtçe ve Zazaca söylenen oyun havaları eşliğinde oynanmaktadır. Eski düğünlerde çağrılan meşhur oyuncular, gençlerin hünerlerini sergiledikleri çeşitli oyunlar günümüz düğünlerinde pek görülmemektedir. Şimdiki düğünlerde görülen düğüne davet, uzaklardan gelecek özel konuklar ve oyuncular içindi. Köylüler hususi davet edilmez, zira çalınan davul zurna duyan herkes için düğüne davetti. Yakın akraba ve eş dostun verdiği çeşitli hediyeler dışında düğünlerde takı takılmazdı. Değişen bu âdetlerde teknolojinin ilerlemesiyle köylerde ulaşım ve iletişim imkânlarının artması, verilen göçler neticesinde başka kültürden etkilenme, gençlerin okumak için dışarı çıkması gibi etkenler önemli rol oynamaktadır. Tüm bunlara rağmen günümüz düğünlerinde de yöreye ait pek çok düğün âdeti devam etmekte ve düğünler oldukça renkli geçmektedir.

1.12. Zifaf (Gerdek) Gecesi

Damat ve gelin baş başa kalınca şükür mahiyetinde iki rekât namaz kılar. Namazdan sonra damat gelinin yüzünü görmek ister. Ancak gelin tüm ısrarlara rağmen yüzünü göstermez. Bunun üzerine damat geline bir hediye verir. Bu genellikle bir tam altın veya saat gibi değerli bir şeydir. Yöredeki bu âdete “yüz görümlüğü” denir.

Yörede bekârete büyük önem verilir. Bu sebeple zifaf gecesinde yatağa bir çarşaf serilir ve sabah damadın büyük yengesi ya da kaynana tarafından alınıp komşuların göreceği şekilde asılır. Bu gelinin iffetli olduğunu gösterirken damadın da muvaffak olduğunun ispatıdır.

Eski düğünlerde zifafı herhangi bir sorun çıkmamışsa damat dışarı çıkıp tüfekte ateş eder. Bu damadın cinsel ilişkide başarı olduğunu gösterir. Silah sesinin gelmemesi durumunda ise bir sorun olduğu düşünülür. Bu da damat için utanılacak bir durumdur. Daha sonra bu adet çeşitli gerekçelerle kaldırılmıştır (K2).

Zifaf gecesinde uygulanan bazı âdetler günümüzde terk edilmiş durum-

dadır. Ancak gelin ve damada yönelik aile büyüklerinin rehberliği devam etmekte ve gecenin dini kaidelere uygun gerçekleşmesi sağlanmaktadır.

1.13. Zeyi

Düğünden bir hafta sonra -genellikle 8.gün- gelinin anne ve babası ziyarete gelir ve birkaç gün misafir kaldıktan sonra gelin ve damatla birlikte köylerine dönerler. Bölgedeki bu âdete “zeyi” denir. Gelinin anne ve babası zeyiye geldiğinde yörede “patila” denilen içine çökelek konulmuş bir sepet ekmek getirirler ve bu ekmekler damadın ailesi tarafından köyde her eve bir tane verilecek şekilde dağıtılır. Bazen de patila yerine ekmeğe “ésir” denilen pekmezden yapılan helva sürülüp her eve dağıtılır. Patila veya helvalı ekmeği alan köylüler de evli çiftin mutluluğu ve kurulan akrabalığın güçlü ve sağlıklı olması için dua ederler, daha sonra gelinin anne ve babasını görmeye giderler. Birkaç gün misafir kaldıktan sonra gelinin anne ve babası gelinle damadı alıp köylerine dönerler. Gelinin köyünde de aynı şekilde her aileye birer tane verilecek şekilde patila ya da ésir sürülen ekmek dağıtılır ve köylülerin duaları alınır. Köylüler de yeni çifti görmeye gelirler ve bu vesileyle damadı yakından tanıma fırsatını bulurlar. Gelinle damat gelinin köyünde kaldıkları süre içinde gelinin yakınları ve komşuları tarafından her gün yemeğe davet edilirler. Zeyinin sonunda gelinle damada hediyeler verilir. Gelinin ailesi çifte, bir koyun veya keçi hediye ederken yakınları da çeşitli hediyeler vererek öylece yeni çifti uğurlarlar. Zeyiden sonra gelin ve damadın aileleri arasında ziyaretlere devam edilir. Bu ziyaretlerle dünürler birbirlerini daha iyi tanır ve akrabalık bağlarını güçlendirirler(K12).

Zeyi âdeti günümüzde de devam etmektedir. Zeyi tarafların yeni akrabalarını daha iyi tanımak ve akrabalık ilişkilerini geliştirmek için atılan önemli bir adımdır. Zeyi ile başlayan tarafların gidip gelmeleri evlilik süresince devam eder.

SONUÇ

Evlenme pek çok âdeti, inanışı ve ritüeli barındıran bir sosyal olgudur. Evlenme âdetleri bir toplumun geçmişten günümüze sahip olduğu kültürel değerleri yansıtır. Bu çalışmada Servi bölgesinde evlenme âdetleri incelenmeye tabi tutularak bölgenin sahip olduğu kültürel zenginlikler ortaya konuldu ve bu vesileyle bölge tanıtılmaya çalışıldı. Araştırma, inceleme ve gözlemlerden, yazılı kaynaklardan ve yüz yüze görüşülen bölge insanının anlattıklarından hareketle şu sonuçlara varılmıştır:

Bölge, evlenme ile ilgili âdetler bakımından çok zengindir. Bilhassa eski

âdetler bölgenin inançlarını, eğlenme anlayışlarını yansıtmaktadır ve bölgede birlik beraberlik, yardımlaşma ve dayanışma gücünün üst seviyede olduğunu göstermektedir. Düğünden günler öncesinde başlayan hazırlıklar, oynanan oyunlar; düğün gününde bölgeye has oyunlar, türküler, gösteriler, yarışmalar düğünlere adeta karnaval havası vermektedir. Düğünden birkaç gün önce davul zurna veya kasetçalardan oyun havalarının çalınmasıyla başlayan ve düğün sonuna kadar devam eden etkinliklere davet edilmeksizin köyden ve komşu köylerden yoğun katılım olması, bölge düğünlerindeki samimiyeti ve toplumsal kaynaşmayı ortaya koymaktadır. “Borlîx/borlîğ” ve “çeyiz serme” âdetlerinde görüldüğü gibi gençlerin evlenebilmesi için eş dost, akraba, konu komşu demeden herkes büyük yardımlaşma ve dayanışma örnekleri sergilenmektedir. Düğünlerde oynanan oyunların çeşitliliği, bölgeye has Zazaca türkülerin söylenmesi, yapılan yarışmalar bölgenin eğlenme/ eğlence yelpazesinin zenginliğini, genişliğini yansıtmaktadır.

Bölgedeki eski evlenme âdetlerinden olan “başlık parası” günümüzde çok az görülmekte ve eskiye nazaran düşük miktarlarda tutulmaktadır. Eski gelenekte başlık parası ailenin gücüne göre belirlenirdi, fazla istenmesi halinde köyün hatırı sayılır kişileri araya girerek makul seviyelere çekilirdi. Bölgede “xela/xelat” olarak bilinen düğün hediyeleri ise günümüzde de alınmaktadır.

Evlenme törenlerinde günümüzde pek de görülmeyen inançların, pratiklerin varlığı; toplumun evlenen gençlerden iyi bir aile olmaları, toplum değerlerine bağlı kalmaları, dinine aile kültürüne bağlı çocuklar dünyaya getirmeleri gibi yüksek beklentilerini ortaya koymaktadır. Aileler, evlilik olayını yalnızca yeni bir yuva kurma ve neslin devamını sağlama olarak görmemektedir, aynı zamanda kendilerine güç katacak yeni akrabalar kazanma olarak değerlendirmektedir. Bu sebeple eski dönemlerde aileler kendine denk gelen, huyunu suyunu iyi bildikleri ailelerle evlilik bağına tercih etmekteydi. Evliliklerde gençlerin fikirleri alınsa bile nihai karar büyüklerindi. Ancak günümüzde ailelerin bu hassasiyeti olmakla birlikte gençlerin tercihleri belirleyicidir.

Eski dönemlerde görülen berdel, beşik kertmesi, levirat ve sororat gibi evlilik türlerine günümüzde yok denecek kadar az rastlanmaktadır. Yeni evli erkeğin ailesi ile yaşaması demek olan “patrilokal” evlilik türü günümüzde oldukça azalmıştır. Eski dönemlerde de az görülen çok eşli evlilik günümüzde yok denecek kadar azdır.

Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesi, büyük kentlere göçlerin olması, bölgenin evlenme âdetlerini olumsuz etkilemiştir. Ancak bölge halkı

tamamen evlenme âdetlerinden kopmuş değildir. Günümüz düğünlerinde görülen takı takma, davetiye gönderme, gelin damatlık giyme gibi eski kültürde yer almayan âdetler tüm köylere yayılmış durumdadır. Buna karşın düğünlerin hâlâ büyük coşkuyla yapılması, halk oyunlarının oynanması, bölgeye has türkülerin söylenmesi, düğün yemekleri gibi eski düğünleri değerli kılan unsurlar günümüz düğünlerinde de varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- ALAY, Okan,(2016), “Bingöl’de Evlenme Âdetleri”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic* Volume 11/4 Winter 2016, p. 67-90.
- BAĞLI, Mazhar- Sever, Aysan,(2005), “Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 8, Sayı 8
- IRMAK, Yılmaz,(2016), “Doğumdan Ölümüne Bingöl Geçiş Dönemleri İnanç ve Uygulamaları”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,6 (11), s.113-132
- SAMUK, Hidayet, (2017). “Servi Bölgesi ve Köyleri”. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 4 (1), 9-40

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://sozluk.gov.tr/>

KAYNAK KİŞİLER

- K1: Mehmet Çelik,1955, Sarıbudak, Ön Lisans, Emekli,Genç’te İkamet Etmekte.
- K2: Abdurrahman Çelik, 1958, Sarıbudak, Ön Lisans, Emekli. Bingöl’de İkamet Etmekte.
- K3: Rabia Mete,1950, Sarıbudak, İlkokul, Ev Kadını, Bingöl’de Etmekte.İkamet
- K4: Mustafa Samuk, 1949, Çaybaşı, İlkokul, İşçi, Yüreğir’de İkamet Etmekte.
- K5: Hikmet Kalan, 1959, Servi, Lisans, Emekli, Bingöl’de İkamet Etmekte.
- K6: Ahmet Pirinci, 1954, Eskibağ Köyü, Okuryazar, Çiftçi, Eskibağ’da İkamet Etmekte.
- K7: Refika Samuk, 1965, Eskibağ Köyü, Okuryazar Değil, Ev Hanımı, Bingöl’de İkamet Etmekte.
- K8: Efendi Taş, 1959, Servi, Ön Lisans, Emekli, Bingöl’de İkamet Etmekte.
- K9: Mahsun Dinç, 1971, Servi, Lise, Güvenlik Görevlisi, Servi’de İkamet Etmekte.
- K10: Hanım Pirinci, 1950, Eskibağ, Okuryazar Değil, Ev Hanımı, Eskibağ’da ikamet İkamet Etmekte.
- K11: Delal Samuk, 1950, Eskibağ, Okuryazar, Ev Hanımı, Çaybaşı’nda İkamet Etmekte.
- K12: Fatma Pirinci, 1930, Palu, Okuryazar Değil, Ev Hanımı, Eskibağ’da İkamet Etmekte.

